

Черкаська С.Т.,

учитель української мови та літератури

Криворізької гімназії № 117 Криворізької міської

ради,

e-mail: cherkasskaya.st@gmail.com

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ

***Анотація.** Стаття присвячена важливій темі розвитку творчих здібностей дитини. У ній досліджуються різноманітні форми роботи для розвитку творчості в дітей і важливість їх використання для повноцінного становлення особистості. У статті розглядаються ефективні методи стимулювання творчості в учнів на уроках української мови та літератури.*

***Ключові слова:** творчість, розвиток особистості, самореалізація, сприяння творчому мисленню, інноваційний підхід, розвиток талантів, творчий потенціал, ситуація успіху.*

Стратегічним загальнодержавним завданням розбудови української освіти є створення умов для особистісного зростання та творчого самовираження кожного громадянина нашої держави. Сьогодні вчитель повинен готувати не тільки носія знань, а й особистість, яка здатна використовувати здобуті знання для конкурентноспроможної діяльності в будь-якій сфері суспільного життя, яка здатна до самореалізації своїх можливостей, саморозвитку [5, с. 5].

У кожній дитині є певний творчий потенціал, закладений природою. Завдання вчителя – пробудити в дитині жагу до пізнання, допомогти молодому поколінню не просто виживати, а повноцінно жити в сучасному

світі. Саме від педагога залежить, чи буде дитина здатна знаходити оригінальні ідеї, відмовляючись від стереотипних способів мислення [6, с. 15].

Здатність учня до творчого виконання поставлених перед ним завдань є основним показником дитячих обдарувань. Розвинуті навички творчого мислення дозволяють майбутньому громадянину правильно ставити власну мету й досягати її.

Основним змістом роботи творчого вчителя є формування, виховання, навчання людини, яка завжди неповторна, унікальна. Він повинен вивчити індивідуальні особливості та потреби дитини та відповідно планувати роботу з нею, створити оптимальні умови для розвитку творчих здібностей учня на уроках словесності, сприяти його самопізнанню та самоутвердженню через усі форми та методи навчальної та позакласної діяльності.

Сучасні освітні технології пропонують чимало методик щодо розвитку творчого потенціалу дитини. Створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини, – головна мета, що покладена в основу інноваційних технологій навчання. Розвивати творчі здібності можна по-різному. Окремі учні самостійно тренують свої задатки, щоб розвинути їх у здібності, та удосконалюють свої вміння, щоб вони стали творчими.

Основні напрямки роботи щодо розвитку творчих здібностей учнів на уроках словесності:

- використання на уроках української мови й літератури інтерактивних технологій, що розвивають творче мислення школярів;
- підбір різнорівневих домашніх завдань і вправ, що допомагають реалізувати творчий потенціал учнів;
- робота з розвитку зв'язного мовлення;
- участь учнів у творчих конкурсах [6, с. 14].

Необхідним атрибутом та доречним доповненням уроку з розвитку творчих здібностей учнів є мультимедійні презентації, які використовують і як дидактичний матеріал, і як ілюстрації до зорового чи слухового

сприймання певного завдання, і як узагальнені схеми теоретичного матеріалу, які є доповненням до слова вчителя [3, с. 136].

У 7-му класі на уроці української мови учні вивчали тему «Наказовий спосіб дієслів». Їм було запропоновано переглянути відеопрезентацію «Правила поведінки під час осінніх канікул» і скласти поради щодо зазначеної теми для підлітків у вигляді спонукальних речень, використовуючи дієслова наказового способу. Під час вивчення теми «Не з дієсловами» школярі отримали завдання скласти й записати жартівливу інструкцію для батьків і учителів «Як спілкуватися із (ваше прізвище, ім'я, по батькові в орудному відмінку)». Такі вправи розраховані на варіативність розв'язання, своєрідну індивідуальність виконання.

Особливу увагу треба приділити урокам розвитку зв'язного мовлення, які активізують інтелектуальний і творчий потенціал дітей, забезпечують розвиток навичок для пошукової діяльності.

Наприклад, учні 7 класу складали твір-опис пам'ятника на основі власних спостережень. Їм було запропоновано описати пам'ятник героям антитерористичної операції на сході України (війни між Україною та російськими загарбниками), який розташований у Тернівському районі Кривого Рогу. Під час пошуку необхідної інформації діти дізналися, що прототипом центральної фігури скульптурної композиції скульптор обрав реального бійця: ним став Євген Абросимов із позивним «Абрикос» – мінометник-«кіборг», який боровив Донецький аеропорт. Звернули увагу на те, що на монументі викарбувані імена земляків, загиблих під час військової операції на сході України.

Під час вивчення теми «Твір-опис пам'ятки історії й культури в публіцистичному стилі з використанням порівняльних зворотів» учням 8 класу було запропоновано описати культову споруду Кривого Рогу, яка розташована на вулиці Соборній, – Спасо-Преображенський кафедральний собор. Написанню такого твору передують пошук необхідних матеріалів про історію будівництва храму та його архітектуру. Якщо підготовка до

написання твору проводиться всебічно, з використанням різних прийомів, джерел, вона не зв'язує учнів, а, навпаки, дає можливість проявити самостійність, творчу ініціативу в добиранні фактів і у формі вираження думки.

Використання місцевого матеріалу сприяє формуванню в учнів уміння виділити серед баченого основне, скласти про нього власну думку, переконливо доводити власні судження. Про рідне місто, його минуле й сучасне діти мають певне уявлення, вироблене протягом років життя в ньому. Проте такий вид творчої роботи допомагає школярам звернути увагу на навколишнє життя й такі факти, які дають їм можливість побачити своє місто в новому світлі.

Виявлення й розвиток творчих здібностей відбувається також на уроках української літератури, де можна навчити дитину бачити прекрасне, тонко сприймати навколишній світ, правильно та образно висловлювати думки. На уроках літератури в 5 класі можна запропонувати учням завдання творчого характеру, які створила й зібрала Аліна Мірошніченко в робочому зошиті (за підручником Т. Яценко, В. Пахаренка, О. Слижук):

- Як би виглядало прислів'я, якщо його намалювати?
- Придумай загадку для однокласників, учителів і батьків.
- А тепер виклик від Л. Глібова. Він хоче побачити, як ти зможеш придумати загадку про день і ніч. Здивуй автора!
- Напиши свою казку, де були б чудеса.
- Уяви, якби одного разу Павлусь зустрів ельфа Лілею насправді, а не уві сні. Напиши, як би відбулось?
- Мало! Більше! Достатньо!
- Напиши, про що казка «Чотири сестри» В. Шевчука так, щоб у вершині піраміди було 4 слова, посередині – 8 слів, а внизу – не менше 12 слів.
- Як, на твою думку, цю саму історію розказало б гусенятко? Пофантазуй і напиши.

- Цариця-зима не знала, що буде відбуватися з природою й життям людей, якщо вона буде панувати весь рік. Напиши їй листа й поясни, чому вона не може правити самостійно.
- Спробуй створити комікс про Микиту Кожум'яку, обери найважливіші моменти з казки.
- Спробуєш себе в ролі поета? Напиши віршик, де б римувалися подані слова: місто-намисто, навкруги-береги.
- Спробуй написати власні порівняння до слова мова.

Як, на твою думку, цю історію розказало б гусенятко? Пофантазуй і напиши [9].

Творче мислення є інструментом для розвитку мовленнєвих знань, умінь і навичок. Творчість учня активізується під час переказування чи «усного малювання», роботи над словом-образом, написання листа до літературного героя або автора, складання сенкану, створення свого варіанта розвитку подій, використання стратегії «Мікрофон», рольової гри «Перевтілення» тощо.

Важливе місце на уроках української літератури відводиться літературним іграм, головоломкам, творчим завданням і вікторинам. Щоб виконати такі завдання, потрібно докладно проаналізувати текст, художні образи, стиль письменника, тобто провести ретельне дослідження та спостереження. Це сприяє вихованню талановитого читача, творчої особистості, розвитку й формуванню творчих здібностей учнів [10].

Проте діяльність учителя-словесника не обмежується лише навчанням. Учні нашої гімназії беруть активну участь у різноманітних творчих конкурсах: конкурсі есе «Мій Шевченко», в обласному літературному конкурсі «Розкажи про подвиг», у написанні дослідницько-пошукових робіт із народознавства, створенні відеороликів до Дня писемності, до Дня рідної мови тощо.

Наш випускник Тритяк Микола у 2023 році видав збірку поезій «Я досліджую світ».

Учителю необхідно володіти вмінням стимулювати творчий потенціал учнів, спонукати їх до новаторства та цікавого вивчення матеріалу, а також розвивати їх самостійність у різних сферах. Цей процес вимагає від педагога творчого до завдань, формулювання цікавих задач, пошуку нових методів і форм взаємодії з учнями, а також активного залучення їх до власних досліджень.

Ефективність досвіду проявляється в новаторському підході до організації уроків української мови та літератури, створенні сприятливого середовища для розвитку творчих здібностей та креативного мислення учнів, які демонструють свої успіхи в інтелектуальних конкурсах. Також учні набувають вміння вільно висловлювати свої думки, мислити образно та складати вірші. Цей досвід сприяє розвитку соціальної та громадянської компетентності, формуванню духовного світу дитини й загальнолюдських цінностей через використання рідної мови.

Список використаних джерел

1. Рудницька О. Б. Нетрадиційні завдання з української мови 5-9 класи. Тернопіль: Мандрівець. 2006. 75 с.
2. Куцінко О. Г. Професійний довідник учителя літератури. Харків: Основа. 2012. 381 с.
3. Наволокова Н. П., Андрєєва В. М. Практична педагогіка. 99 схем і таблиць. Харків: Основа. 2009. 117 с.
4. Остапенко Н. М., Симоненко Т. В., Руденко В.М. Технологія сучасного уроку рідної мови: навчальний посібник. Київ: Академія. 2011. 248 с.
5. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах; за ред. М. Пентилюк: підручник для студентів-філологів. Київ: Ленвіт. 2000. 264 с.
6. Калюжна О. І. Активізуємо креативність на уроках словесності. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2012. № 16-18. С. 14-18.

7. Погрібняк Ю. Розвиток творчих здібностей учнів засобами літератури. *Українська мова та література*. 2006. № 5. С. 27-28.
8. Уколова Н. Урок літератури – урок становлення особистості. *Дивослово*. 2004. № 4. С. 38-41.
9. Мірошніченко А. Зошит з української літератури для 5 класу. URL: <http://surl.li/sixnf> (2023)
10. Черкаська С. Т. Шляхи формування літературної компетентності на уроках української літератури. URL: <https://naurok.com.ua/shlyahi-formuvannya-literaturno-kompetentnosti-na-urokah-ukra-nsko-literaturi-120337.html> (2019).
11. Черкаська С. Т. Система роботи з формування літературної компетентності учнів на уроках української літератури. URL: <https://naurok.com.ua/sistema-roboti-z-formuvannya-literaturno-kompetentnosti-uchniv-na-urokah-120348.html> (2019).